

Václav Fürst

Polní mistři Fürstové na ovčinech Suchá, Olešník, Dříteň a Kmín

Po třicetileté válce, která hned na začátku se vši krutostí a všemi důsledky zasáhla i jihočeskou krajinu, zůstaly na Hlubocku a okolí téměř všechny vesnice a grunty v nich vypáleny a poničeny. Proto ještě půl století po válce zůstalo na vesnicích mnoho opuštěných usedlostí. Vylidněné vsi, neosídlené statky a neobdělávané pustnouce znamenaly pro vrchnost velké hospodářské ztráty. Bez robotníků nebylo poplatníků. Jedním z opatření na využití neobdělávané zemědělské půdy bylo zakládání ovčínů a rozšiřování a zušlechťování chovu ovcí dovozem dobrých chovných plemen a obsazování ovčínů zkušenými chovateli – „mistry polními“

V době kolem roku 1685 bylo na panství Hluboká celkem devět ovčínů: Chňava, Suchá, Olešník, Chvalšovice, Háj u Chvalšovic, Dříteň, Kmín, Čejkovice a Křenovice. Zakládání ovčínů probíhalo i na všech panstvích okolních. Ze soupisů poddaných, sirotčích register a seznamů vrchnostenských zaměstnanců, spolu s matričními záznamy můžeme na ovčinech sledovat ovčáckou chasu i jejich rodiny a funkce v ovčinech zastávané, obsazované podle přesně dodržovaných zvyklostí. V ovčáckém povolání byly různé služební a funkční stupně, kterými musel každý ovčák projít, než se po dlouholetých praktických zkušenostech dopracoval na mistra polního. Pro zajímavost zde uvádím označení takových služebních stupňů v ovčáckém povolání:

Mistr polní byl vedoucím a odpovědným hospodářem na ovčíně a dopracovával se k této funkci dlouholetou praxí na mnoha ovčinech a ve všech chovatelských zařazeních. Měl na ovčíně slušný rodinný byt, mohl si držet menší vlastní hospodářství a měl v rámci ovčina vlastní soukromé stádo ovcí až o 40 kusech, které choval pro svůj užitek. Na svou dobu byl slušně honorován a pobíral deputátní dávky.

Majstrknecht - mistrův pacholek a krmič ovcí, zastupoval na ovčinech mistra polního. Byl to starší zkušený ovčák, obvykle čekatel na místo mistra. Také on se mohl oženit, mít na ovčíně rodinný byt a právo na vlastní menší hospodářství a naturální dávky. Další ovčáckou profesí byl Lämmerknecht, krmič a ošetřovatel jehňat, nebo Hammelknecht, pacholek ošetřující skopce (skopař). Jako cutrybr (Zutrieber) byl pojmenováván a zapisován pohůnek, přiháněč stáda, pasák. Byli to většinou mladí hoši z ovčáckých rodin. Mimo pastvu a přihánění stáda pomáhali ve všech pracích na ovčíně a byli prakticky cvičeni jako ovčácký dorost. Podle počtu byli také označováni jako první, druhý a třetí, anebo také starší a mladší přiháněč.

Stav ovčáckého personálu se v ovčíně řídil podle jeho rozsahu, velikosti stáda a druhu ovcí. Při špičkových pracích pomáhaly celé rodiny ovčáků, nebo i cizí síly, zejména ženy z okolních vsí. Chov ovcí byl také specializován, ovce tříděny a oddělovány. Za dobu zvýšeného vypětí práce na ovčinech považovali dobu bahnění, tj. čas, kdy ovčí matky (bahnice) vrhaly jehňata. Dále to byla doba ovčáckých žní aneb dožinek, jak ovčáci říkali, tj. čas stříže. Při ní se ovce stříhaly a těžila se vlna. Na Hlubocku se ovce sháněly z ovčínů hlavně na velký, pro stříž zařízený ovčín v Kmíně. Stříž se tu prováděla hromadně.

U bývalé hájovny Coufalka byly ohrady na ovce, do kterých se před stříží ovce sehaly. Byly tu i dvě prostranné kůlny zvané stříhárnny. Před stříháním se ovce myly a česaly. U velkého rybníka pod hájovnou Struha bylo donedávna dobře vidět v hrázi několik potrubí, kterými se voda pouštěla do dlážděného brodu pod hrází, ve kterém se ovce před stříží myly. Umyté ovce se zahaly do čistých ohrad, kde oschly a putovaly do stříháren. Tam, svázané na velkém stole, byly zručnými stříhači zbaveny svého vlněného kožichu. Ostříhané ovce se vracely opět do oddělených ohrad. Podle vyprávění starého zkušeného ovčáka, který zažil více takových stříží, se obvykle při koupání pod hrází nějaký ten skopec vždycky „utopil“, nebo si při přehánění z ohrady do ohrady „zlomil nohu“. To bylo zdejší vrchností vždy uznávané riziko takové velké akce. Večer se potom sešla veškerá ovčácká chasa u ohrad a na plá-

polajícím ohni se taková „nešťastnou náhodou“ uhynulá ovce nebo skopec opékala na rožni a dobře zapila za různých taškařic a obecného veselí veškeré ovčácké chasy, posílené výpomocnými střihači.

Vrchnost si dobře uvědomovala starou a osvědčenou zásadu, že znalosti a zkušenosti získané dlouhou prací v oboru jsou kapitálem, se kterým se musí dobře zacházet a uměla to hospodárně využít. Na všech jihočeských vrchnostenských panstvích zjišťujeme, že šafáři, baštyři, rybáři, ovčáci, myslivci a jiní zaměstnanci v panských službách přecházeli dědičně z generace na generaci k oboru zaměstnání svých rodičů a tak přebírali to, co se u nich naučili už v dětství. Mimo to se odborné zkušenosti mezi generacemi předávaly i určitou „sňatkovou politikou“, kdy rodiče snoubenců byli stejné profese a svatbou přecházela na mladý pár i „dědičná“, vrchností podporovaná služba. Tak rostli na panství vyhledávaní odborníci. Zajímavým dokladem profesionální soudržnosti a stavovského přátelství jsou matriční záznamy, kde kmotři, svědci, družičky a mládenci při křtech a sňatcích jsou příslušníky rodin stejného nebo příbuzného povolání vrchnostenských služebníků z hlubockého i sousedních panství.

Jako pokrevní potomek starého ovčáckého rodu Fürstů se chci krátce zmínit o jeho čtyřech nejstarších generacích, kdy jako „mistři polní“ působili na panstvích Třeboň a Hluboká. Z tohoto rodu pak vzešlo několik větví lesních hajných, lesníků, šafářů a jiných vrchnostenských zaměstnanců, z nichž některé rody si zachovaly svou profesi dodnes.

Ve druhé polovině 17. století můžeme na jihočeských ovčinech sledovat některé rody ovčáků, u kterých ovčáctví a polní mistrovství přechází z jedné generace na druhou, z rodu na rod, a kde při svatbách oba snoubenci pochází ze starých ovčáckých rodin. Uvádím některá příjmení ovčáků, působících v té době na panství Hluboká i na panstvích sousedních. Jsou to zejména Fürst, Bravník, Bezpalec, Špatný, Pinc, Wolf, Bílý, Červený, Vopava, Král, Lambejk, Štika, Bíca a další. Potomci některých těchto rodů ještě žijí, profese svých pradědů pak zachovávají zejména v lesnictví. Příslušníci rodu Fürstů byli zapisováni v různých obměnách: Fürst, Fuřst, Furst, Fyrst, First, Fierst, Firt, Firzst, Furch i jinak.

Nejstarší prověřená zmínka o rodu Fürstů se nachází v registrech dětí živých otců a sirotků panství Třeboň (1661). Uváděn je zde mistr polní Jíra Fürst se ženou Alžbětou, vdovou po mistru polním Vavřinci Bravníkovi na ovčíně Ortvínovice a Stuhy na panství třeboňském. Znamenání jsou jako cizí příslušníci „od Slaného“. O něco později je tato rodina Jiřího Fürsta vedena na ovčinech panství Hluboká, a to Olešník, Dříteň, Kmín, kde Jiří působil jako mistr polní a je zde dobře podchycena i celá jeho rodina. Jiří Fürst byl čtyřikrát ženat, vždy se ženou z ovčáckého rodu. První manželkou byla Alžběta, výše zmíněná vdova po mistru polním Vavřinci Bravníkovi, druhá jménem Anna byla dcerou Jana Krále, mistra polního z Týna nad Vltavou. Třetí žena Dorotka pocházela ze Skal (dcera Jana Pastejře) a čtvrtou manželkou Jiřího byla Dorota roz. Lambejková, dcera polního mistra rovněž z Týna nad Vltavou.

Z prvního manželství Jiřího F. s Alžbětou mj. pocházel pokračovatel mnou sledované rodové linie Martin Fürst. Narodil se mezi lety 1650 - 1660. S rodiči je uváděn na ovčíně v Ortvínovicích (panství Třeboň), později jako ovčák a mistr polní na ovčinech Olešník, Neznašov, Kmín, Dříteň a Suchá (panství Hluboká). Ženatý byl s Veronikou rozenou Cinklovou z Olešníku. Zemřel dne 6. srpna 1720 na ovčíně Suchá.

Pokračovatelem rodu byl Řehoř Fürst (pokřtěn 1685), ženatý od r. 1705 s Veronikou, dcerou polního mistra Martina Pince z ovčina v Záhoří u Chelčic. Také Řehoř působil jako ovčák a mistr polní na ovčinech Kmín, Olešník, Suchá, Záhoří, Dříteň. Zemřel v Dřítěni 15. února 1738.

V profesi jej následoval syn Jan Fürst (pokřtěn 10. května 1718), ženatý s Kateřinou, dcerou Petra Špatného, mistra polního v Kmíně. Působil jako ovčák na několika panských dvorech Hlubocka, dosloužil jako mistr polní ovčina v Kmíně, zemřel kolem r. 1780 ve schwarzenberském knížecím špitálu pro přestálé zaměstnance v Lišově.

To jsou čtyři generace ovčáků Fürstů, u nichž profese přecházela z pokolení na pokolení po dobu asi 120 let. Z potomků uvedeného ovčáckého rodu vzešel selský rod Fürstů na statku „Havlů“ v Březí, dále pak starobylý rod lesníků a hajných na hájovně „Krejčárka“ a později na hájovně „U Cirhana“, kde působil od roku 1833 až do r. 1965. Zbývá ještě dohledat zprávy o rodu Fürstů ze Slánska, odkud můj prapředek Jiřík přišel na Třeboňsko v polovině 17. století.